

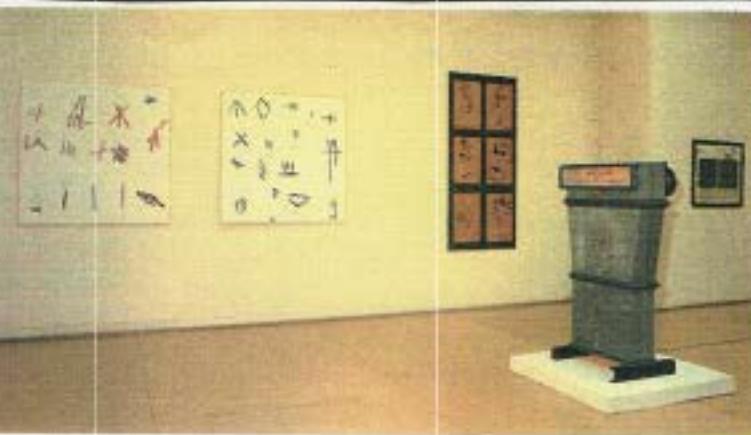
Slova v prostoru

Pro české kulturní prostředí, které v mnohem ohledu vyrostlo z odkazu pojetímu 20. let, z Teigovy myšlenky umění pro všechny smysly a v neposlední řadě z meziválečné školy strukturalismu z okruhu Pražského lingvistického kroužku, je hledání vztahu slova a obrazu a jeho multimediálních kvalit více než vlastní. Tuto tendenci u nás přiznacně dokládá mimorádný poválečný rozkvět vizuální a konkrétní poezie, umění koláže či konceptuálního umění.

Vztahu mezi slovem a obrazem se již od 60. let věnovala celá řada výtvarných i literárních aktivit. (V nich sehráli vedle Jiřího Valochy zvláštní úlohu také Josef Hiršal a Bohumila Grögerová, jejichž výbor z české experimentální poezie vyšel pod názvem Vrh kostek před dvěma lety v nakladatelství Torst.) Na tyto aktivity navázala výstava Slovo v prostoru, kterou od 6. 6. do 25. 6. v Galerii bratří Čapků uspořádala Asociace francouzsko-českých kulturních výměn A.F.T.E.C. Vedle „klasiků“ obrazově-slovních tendencí se zde objevilo i několik umělců, kteří možnosti této

simbózy teprve ohledávají a jejichž příspěvek do projektu naznačil nové hledisko pohledu. Zvláště výrazně tato skutečnost plati pro účast Pavla Tmky, jenž skrze médium skla a architektonické chápání formy vnesl do tématu slova v prostoru nebývalé monumentální citení. Kondolenční slova psaná roztřesenou rukou Jaroslava Horace, zvětšená optikou skla, se v Tmkově pomníkovém objektu stala ohniskem dila a zprostředkovala krehkosť i silu lidských vzpomínek a minulosti.

Sledujeme-li chronologickou linii, kterou výstava svou částečně retrospektivní povahou naznačila, vrátme se do 60. let k experimentátorové osobnosti Milana Grygara, který ve své tvorbě permanentně nanáší hranič mezi jevy

Pohled do výstavy Slovo v prostoru, zleva obrazy Zorky Ságlové, objekt a propojované kresby Svatopluk Klimeš. Foto NS Praha — Zdena Kočová (3x)

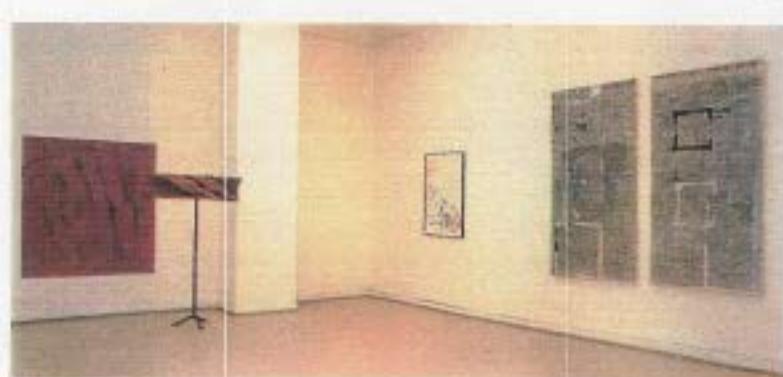
vizuálního a akustického světa. Vystavené Grygarovy partitura (Půdorysná partitura a Němá partitura) z roku 1968 doložily autrovo úsilí nejen dát zvuku a tónu jejich vizuální (mnohdy ernstovský nadrealistické) podobu, ale především umožnit hlasovému či číslicovému znaku vstoupit skrz temporalitu hudby do časoprostoru. Na základě imaginární představy existence v nejrůznějších (konkrétních, abstraktních, matematických či fantaskních) prostorách se výzvou textu z roku 1982 zmocnil prostor Milan Knížák. Možnost prostorové existence čehokoli v Knižákově fluxové apelativním dile naplnilo totalitu byti člověka a jeho „lidského prostoru“.

Není jisté náhodou, že se mezi vystavujícími umělci objevili významní iniciátoři vizuální poezie, Jiří Valoch a Ladislav Novák. Valoch, který původně vycházel ze zkoumání možnosti vizuálních charakteristik textu, se v poslední době zaměřil na minimalismus osamoceného slova, Valochův antiumělecký strojopis na papíře zvěstuje jedině, z kontextu vety vytržené slovo, které ztělesňuje předsémantickou formu bytí slova čekajícího na své významnění. Nováková báseň a sprejová topologická kresba se naproti tomu v expozici uplatňuje jako součást objektu Delirium Tremens Olařa Hanelu. Projekce báseň na „hanelovské“ téma s jeho prostorovým protějškem v objektu složeném z myších pastiček však zůstalo díky nedostatečné vzájemné komunikaci jen pokusem. Ke generaci, která se svými experimenty pokoušela sblížit výtvarné umění a poezii, patří i Květa Pacovská, jejíž vystavené samohláskové poezyi zkoumají semantické proměny písmene v závislosti na kompozičním a gestickém vymezení obrazového prostoru. Z východiska vymezeného bezprostřednosti a neopakovatelnosti gesta vyšly také dvě velkoformátové kresby Pavla Richtera. Na podkladě novinových inzerátů a oznamení umělce pravidelným vrtvením abstraktních kresobních struktur rozehrál hru významového rozložování a čisté vizualizace tištěného textu. Zorka Ságlová ve své akční kresbě na obsedentní téma zajice nahradila lineáritu kresobní kontury významonošnou lineáritou větné řádky. Slovníkový textem o zajci jako symbolu nesmrtelnosti obkresila siluetu zvifete na Měsíci a přiznala jí psanému slovu schopnost obrazového vyjádření.

Střet obrazu se slovem rodí nejen nové výrazové kvality, ale i nebezpečí modi slova proměňovat svou sugestivní obsažitost obraz v pouhou ilustraci. Jestli na začátku vystaveného díla Jany Křižové stála přijemně erotická báseň Michala Matzenauera, bylo její následné zapojení do kontextu rozměrné kresby a dřevěné plastiky charakteristické přílišnou copisností, než aby slovo vniklo hlouběji do prostoru imaginace. Možnosti vyvoret z vypužděného básnického textu vizuální skrývačku a zatlačit tak nebezpečí doslovne literárnosti naopak využil ve svém objektu Svatopluk Klimeš. V nitru technické formy klimatizačního zařízení vybudoval za optickou čočkou antaskní svět krehkých figurek z rýžového papíru, do nějž vypadly znamení kryptogramu původního veršování. Hrávý, poetický a matoucí text Jiřího Stolby, v němž se smysl skryvá s nesmyslem novotvaru, pochopil Klimeš jako výzvu k další volné interpretaci hry. Aniž bych se chtěla vyslovovat k erotickým a obecněm obsahům obrazů Ivana Komárka, které dnes již spíše zavádějí nudně monotonním opakováním než provokujícím apelem, je na samém konci nutné zmínit, že autor obrazovou nadšázkou biblického téma a textu Christiana Jacqueuse na výstavě nejpriznácněji demonstroval postmoderni zájem o rétoriku jako zdroj věceni. („Cela filosofie obratu k jazyku směřující k postmodernismu je rétorická“ — Stanislav Hubík.)

S návratem strukturalistického myšlení do současné filosofie se do centra pozornosti během posledních let dostalo zkoumání jazyka, které neodbytně vedlo k novému paradigmátu komunikace a k otevření jazykozprávného procesu také ve výtvarném umění. A tak je přes všechny připomínky důležité rozumět také výstavě Slova v prostoru jako příležitosti k dalšímu zkoumání tohoto fenoménu, jenž možná s odstupem času budeme chápat jako jedno z určujících východisek pro hodnocení umění 1. poloviny 90. let.

Martina Pachmanová

Pohled do výstavy Slovo v prostoru, zleva obraz a objekt Jana Křižové, akční kresba Zorky Ságlové, obrazy vpravo Pavel Richter